

Inspirationsmateriale til undervisning

Arbejdet med anbragte børns livshistorie

40624

Udviklet af:
Irene Rasmussen
Klosterbanken 54
4200 Slagelse
Tlf.: 58548048

1. Uddannelsesmålets sammenhæng til FKB/TAK

Uddannelsen ”Arbejdet med anbragte børns livshistorie” hører til i den fælles kompetencebeskrivelse (FKB) 2629 Pædagogisk arbejde med børn og unge. FKB’en kan findes på EPOS’ hjemmeside.

Uddannelsesmålet er relevant for flere af målgrupperne i FKB’en primært plejefamilier og pædagogmedhjælpere på døgninstitutioner.

Uddannelsesmålet er relateret til følgende tilhørende arbejdsmarkedsrelevante kompetence (TAK) i FKB’en og skal kvalificere deltageren inden for dette felt:

- Medvirke til børns og unges udvikling

I TAK’en står bl.a., at medarbejderen skal udføre pædagogisk og omsorgsrettet arbejde, at de skal være bevidste om egen andel i udviklingen af relationer, at de skal kunne planlægge og støtte op om barnets udvikling også selv om barnet har brug for særlig støtte.

Arbejdsfunktioner

For de fleste børn, der vokser op sammen med deres egne forældre, gælder det, at de bliver støttet af deres forældre i kendskabet til og forståelsen af egen historie. På samme måde støttes mange børn i forståelsen af sin tilknytning til familien såvel på moderens og som faderens side.

Forældrene støtter børnene i at få indsigt i sin egen udvikling. Et yndet samtaleemne i mange familier er: ”Kan du huske dengang?” – ligesom det i perioder er en foretrukket aktivitet at studere familiealbummet.

For det barn, der har oplevet skiftende omsorgspersoner, er sådanne måder at udvikle selvopfattelse og dermed identitet ikke nogen selvfølge. Mange børn bor gennem deres opvækst adskillige steder med skiftende omsorgspersoner og brudte livsforløb. Børnene har ofte en diffus oplevelse af deres livsforløb og et begrænset selvværd, hvilket præger barnets sociale og emotionelle udvikling. Plejeforældre har ofte en begrænset eller slet ingen viden om barnets udvikling frem til det tidspunkt, hvor barnet flytter til plejefamilien. Plejeforældrenes kendskab til barnet er baseret på selektive fortællinger fra den offentlige forvaltning, hvor der primært er lagt vægt på barnets vanskeligheder og samspillet med barnets forældre.

En vigtig opgave for plejeforældre er at få kendskab til den del af barnets historie, der ligger før anbringelsen, at formidle dette kendskab til barnet samt at støtte barnet i at forstå baggrunden for den aktuelle anbringelse, sine egne reaktioner og sine muligheder for at påvirke fremtiden.

Oplevelsen af at kunne påvirke eget liv og troen på og evnen til at forme sin egen fremtid, er afhængig af forståelsen af sig selv som et produkt af en bestemt historie, hvis videre forløb personen selv kan forme videre på ud fra egne forudsætninger.

Denne grundlæggende forståelse skal plejefamilierne have for at kunne se det meget vigtige i at arbejde med plejebarnets historie.

Arbejdet med det anbragte barn er som oftest krævende. Barnets reaktion kan virke uforstående og barnets udvikling sker langsomt eller udebliver. Plejeforældre skal kunne mestre udviklings befordrende metoder i arbejdet som plejeforældre. Plejeforældre skal bibringes forståelse for betydningen af, at barnet kender såvel sine forældres som sin egen historie. Dette gælder i princippet uanset, hvilken familiær baggrund barnet har eller har haft. Deltagerne skal lære metoder til at støtte barnet i at huske og fortælle sine oplevelser. Plejeforældre skal være opmærksomme på, når barnet er åben for at tale om sine oplevelser og respektere, hvis barnet afviser. Plejeforældre skal kunne rumme de følelser, barnet gennemlever i processen med at udarbejde sin livshistorie og bevare en nysgerrighed i forhold til barnets oplevelser.

Plejeforældre skal tilføres en forståelse for vigtigheden af at inddrage opholdet i plejefamilien som en del af barnets fortsatte historie.

Deltagerforudsætninger

Deltagerne vil have forskellige forudsætninger. Der vil være deltagere med begrænset erfaring og deltagere med adskillige års erfaring i arbejdet som plejefamilie. De fleste deltagere vil være uden en pædagogfaglig uddannelse, de vil ikke være trænet i at arbejde med børn med brudte kontakter og en ofte kaotisk opvækst.

Deltagerne vil være følelsesmæssigt optaget af deres plejebarn og de opgaver, der er i arbejdet med netop dette eller disse børn.

Struktur

Det vil være hensigtsmæssigt, at deltagerne har deltaget i introduktionsuddannelse for plejefamilier eller grundkursus for plejefamilier. Deltagerne har mulighed for at deltage i de øvrige uddannelser målrettet plejefamilier: "Det anbragte barns udvikling", "Plejefamiliens samarbejde med barnets forældre", "Plejebarnets relation til plejefamiliens børn", "Tværfagligt samarbejde om plejebarnet".

2. Ideer til tilrettelæggelse

Inspirationsmaterialet taget primært udgangspunkt i undervisning af familieplejere.

I tilrettelæggelsen bør der tages højde for, at deltagernes forudsætninger er forskellige. Det er vigtigt, at der i undervisningssituationen lægges vægt på, at deltagerne få mulighed for at arbejde ud fra egne erfaringer, og at undervisningen foregår i dialog med deltagerne.

Undervisningen bør i udstrakt grad være praksisorienteret. Dette betyder, at de teoretiske oplæg eksemplificeres, gerne med underviserens eller deltagernes praktiske eksempler.

Det er vigtigt, at deltagerne arbejder med egne oplevelser og erindringer, da praksis erfaringsmæssigt tager udgangspunkt i disse.

Uddannelsen bør være procesorienteret, det bør derfor tilstræbes, at det er den samme underviser under hele uddannelsen, således at underviseren kan inddrage de processer, der sker med deltagerne primært i de øvelser, hvor deltagerne arbejder med egen livshistorie.

I undervisningen bør underviseren lægge vægt på en vekselvirkning mellem teoretiske oplæg og øvelser, hvor deltagerne oplever i praksis, hvad det betyder at arbejde med sin livshistorie.

Temaer

Uddannelsen er planlagt til at vare 15 undervisningstimer, der kan fordeles på 2 hele dage eller splittes op på flere dage.

Uddannelsen kan indeholde følgende emner:

1. Introduktion til uddannelsen.
2. Livshistoriens betydning for udviklingen af barnets selvtillid/selvværd og identitet.
3. At arbejde med barnets livshistorie.
4. Metoder i arbejdet med livshistoriebogen.

5. Etikken i arbejdet og målgruppen.
6. Livshistoriebogen i tekst og billeder.
7. Et tidligere anbragt barns fortælling.
8. Afslutning og evaluering.

Tema 1. Introduktion til uddannelsen.

Deltagerne præsenterer sig for hinanden, hvor de fortæller om egne erfaringer med arbejdsområdet samt erfaringer i at arbejde med det anbragte barns livshistorie. Deltagerne fortæller om deres forventninger til uddannelsen. Deltagernes forventninger noteres til brug for evalueringen.

Der bør i introduktionen lægges vægt på at få skabt en åben og tillidsfuld atmosfære.

Tema 2. Livshistoriens betydning for udviklingen af barnets selvtilid/selvværd og identitet.

Arbejdet med livshistoriebøger tager udgangspunkt i Daniel Sterns udviklingspsykologiske teorier. Nyere forskning omkring den menneskelige udvikling peger på, at denne udvikling sker i samspillet mellem mennesker. Mennesket er fra fødslen et individ, en personlighed med temperament og eget særpræg. Barnet etablerer allerede inden fødslen en kontakt til moderen. Denne kontakt udbygges umiddelbart efter fødslen og skal udbygges til også at omfatte andre personer for, at barnet kan udvikle sig til en selvstændig person med en høj grad af selvværd og en stærk identitet.

I kraft af intimitet og empati fra moderens side i hendes måde at reagere på forhold i barnets signaler oplever barnet sammenhæng og mening i sin identitetsdannelse. En identitetsdannelse der fortsætter livet igennem. Barnet skal føle sig set, hørt og forstået.

Når barnet ikke bliver mødt med denne forståelse, udvikler barnet strategier til overlevelse. Alle overlevelsestrategier er udtryk for de samme følelser af hjælpeløshed, forvirring, skyldfølelse, angst, sorg, tomhed, depression og aggression. Grundlæggende føler barnet sig ikke værd at elske. Det er barnets udlevelse af disse følelser, der bliver kendetegnet for barnets adfærd i plejefamilien.

Der gives et oplæg således at deltagerne får indsigt i den teoretiske forståelse af tilknytning og barnets reaktion på brudte relationer, samt en forståelse for at ethvert skift medfører brudte relationer. Oplægget giver tillige en forståelse for, hvilken betydning barnets kendskab til egen livshistorie har for barnets identitetsudvikling.

Litteratur: Ingrid Strøm: Livshistoriebøger – en hjælp til identitets- og selvværdsudvikling.

Kari Killén: Omsorgssvigt er alles ansvar.

Tema 3. At arbejde med livshistorie.

Øvelse. Med det formål at den enkelte deltager kan opleve de følelser, der opstår, når der arbejdes struktureret med egen historie, arbejdes her med en øvelse.

Hver deltager udarbejder en livsline – eller en kronologisk oversigt over de steder, den pågældende har boet. Det er vigtigt, at udarbejdelsen af livslinien eller oversigten over bosteder sker skriftligt.

Deltageren arbejder alene – det er vigtigt, at der er ro omkring denne øvelse.

Øvelsen udvides efterfølgende med deltagerens fortælling for sig selv af historien omkring de vigtige begivenheder på livslinien eller historien omkring flytningerne. Hvem var involveret, hvilke følelser er der forbundet hermed, indgik der personer, du stadig har kontakt med eller personer, du har mistet kontakten til. Øvelsen kan udbygges eller smalles afhængig af deltagerens forudsætninger.

Efterfølgende finder deltagerne sammen i 2-mandsgrupper, hvor en deltager fortæller sin historie ud fra den udarbejdede livsline eller oversigt over flytninger til den anden og efterfølgende omvendt.

Deltagerne oplever følelsen af at få opmærksomhed fra en lyttende og interesseret person, samt hvor sårbart et emne, egen historie er. Deltagerne vil også erfare, at oplevelser de troede, de havde glemt, dukker frem igen.

Det er nødvendigt med god tid til denne øvelse.

Øvelsen afsluttes med opsamling af deltagerens oplevelser.

Tema 4. Metoder i arbejdet med livshistoriebogen.

Deltagerne anbefales at støtte barnet i at starte en historiebog/scrapbog fra den første dag, hvor barnet møder plejefamilien. Der tages billeder af barnet, barnets familie, plejefamilien, huset, værelset og hvad der ellers kan være god dokumentation på et senere tidspunkt for barnet.

Plejeforældrene får forståelse af nødvendigheden af kontinuerligt at samle dokumentation for barnets oplevelser såvel i dagligdagen, som ved særlige aktiviteter. Plejefamilien undervises i at bevare en nysgerrighed overfor barnet og barnets fremtræden med det formål at finde den sammenhæng, hvor barnets fremtræden giver mening og derved støtte barnet i at se denne sammenhæng. Man skal kende sin historie for at undgå at gentage den.

Plejefamilien tager udgangspunkt i nuét – hvor er barnet, hvem bor barnet sammen med, hvem og hvad er jeg?

Deltagerne undervises i udarbejdelse af livstræ/genogram, netværkstegninger som en metode til at støtte barnet i at få overblik over familie, venner, mistede eller nuværende relationer.

Deltagerne introduceres i, hvordan barnets familie inddrages i udarbejdelsen af livshistorien i form af billeder, fortællinger osv. Sanssemæssige oplevelser så som

lugte og smag kan give barnet associationer til oplevelser i dets tidligere liv. Besøg på de steder, barnet har boet, gået i skole, institution osv. Deltagerne introduceres i brugen af kufferter eller ”skatkister”, hvor barnet gemmer betydningsfulde ting, der medbringes i det videre liv. Denne praksis anvendes i flere lande, herunder Danmark, ved overgang fra en institution til en anden f. eks. vuggestue, børnehave, skole.

Øvelse. Deltagerne introduceres i at udforme eget stamtræ/genogram enten under uddannelsen eller som hjemmeopgave til næste dag.

Litteratur:

Ingrid Strøm: Livshistoriebøger – en hjælp til identitets- og selvværdsudvikling.

Tema 5. Etikken i arbejdet og målgruppen.

Deltagerne får forståelse af etikken i arbejdet med barnets historie. Deltagerne får forståelse af, at det er barnets bog og barnets projekt, som de som plejefamilie skal vise respekt overfor. Underviseren redegør for forskellen mellem socialpædagogisk arbejde og terapi, hvor det vægtes, at arbejdet med barnets historie er socialpædagogik frem for terapi.

Deltagerne bibringes forståelse for, hvilke børn det vil være udviklingsbefordrende at støtte i at grave erindringer fra fortiden frem og hvilke børn, plejeforældrene skal begrænse sig til nuet og fremtiden.

Deltagerne får redskabet til at håndtere samtale om emner, der kan være svære for dem som plejeforældre at tale med barnet om.

Litteratur:

Ingrid Strøm: Livshistoriebøger mv.

Tema 6. Livshistoriebogen i tekst og billeder.

Udformning af livshistoriebogen ”Her er mit liv” eller ”Min Scrapbog” er en vedvarende proces. Det kan anbefales at anvende et ringbind, hvor der fortsat kan sættes nye blade ind og rækkefølgen kan ændres i takt med, at historien ændres. Bogen kan indeholde oplysning om vigtige personer for barnet, adresse, oplysning om fødselsdage.

Underviseren kan vise et eksempel på indholdet i en livshistoriebog f.eks. ”Min Scrapbog” af Søren Friis Smith eller bilag til bogen Livshistoriebøger af Ingrid Strøm.

Tema 7. Et tidligere anbragt barns fortælling.

Mange voksne, der har været anbragt som børn, formidler deres erfaringer videre. Disse erfaringer efterlader almindeligvis et stort indtryk hos tilhørerne. At se og høre en tidligere anbragt fortælle om at være et anbragt barn, beskrive savnet af forældrene trods gentagne svigt, opholdet hos plejefamilien, den kommunale for-

valtning, om kulturforskelle og evnerne til at overleve, giver plejeforældre troen på, at de kan gøre en forskel og en forstærket interesse for eget plejebarns livshistorie.

Alternativt kan underviseren læse en historie fortalt af et tidligere plejebarn.

Litteratur: Henrik Egelund m.fl. "Så kommer du til et bedre sted".

Tema 8. Afslutning og evaluering.

Uddannelsen afsluttes med en evaluering, hvor deltagerne giver en tilbagemelding på uddannelsens indhold samt en tilbagemelding på, hvorvidt deres forventninger til uddannelsen er indfriet.

3. Opgaver og undervisningsmaterialer

Deltagerne udarbejder egen livsline over betydningsfulde oplevelser.

Deltagerne fortæller om sin livsline til en medkursist, hvor de øver sig i aktiv lytning.

Deltagerne udarbejder stamtræ over egen familie, der præsenteres for ægtefælle eller medkursist.

4. Litteraturliste mv.

Ida Schwartz: Fortællinger fra praksis – om livshistorie og pædagogik.
Hans Reitzels forlag. ISBN: 87-412-0256-2

Daniel Stern: Barnets interpersonelle univers.
Hans Reitzels forlag. ISBN: 87-412-2889-8

Ingrid Strøm: Livshistoriebøger – en hjælp til identitets og selvværdsudvikling.
Dafolo forlag. ISBN: 87-7320-861-2

Henrik Egelund Nielsen m.fl.: Så kommer du til et bedre sted.
Forlaget Børn og Unge. ISBN: 87-89780-90-6

Socialpædagogernes Landsforbund – Plejefamilien (Temablad)
Tema nr. 6. Juli 1991. Om begrebet livshistorie.

Tidsskrift for familiepleje og opholdssteder.
Regionsblad. Tema nr. 3. November 1995. – Livshistoriebøger.

Arbejdet med anbragte børns livshistorie

Inspirationsmateriale til undervisning

Familieplejen Frederiksborg Amt.

Søren Friis Smith: Min scrapbog – vejledning. 1994. Distribueret af Søren Friis Smith.

fabu Hillerød: Min Historie. 8 temabøger specielt til børnene og en arbejdsbog til plejeforældrene.

Kan ses på www.fabu.dk.